

Леценко О.В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри адміністративного і фінансового права*

ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ (МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ)

Грошовий обіг, як наукова категорія, є предметом величезної кількості полемік серед мислителів різного напрямку науки – від економістів до правознавців різних історичних періодів.

Серед вказаних науковців можна виділити таких економістів: В.Д. Лагутін, Г.М. Алпатов, Ю.В. Базулін, В.В. Иванова, Б.І. Соколова, І.М. Михайловська, К.Л. Ларіонова, Є.Ф. Жуков та ін.; та правознавців: Л.К. Воронова, Ф.Т. Діланян, О.А. Лукашев, Є.О. Алісов, А.Ю. Грібов, Л.К. Царьова, М. П. Кучерявенко, Д. О. Гетманцев, Н. Г. Шукліна, Є.Ю. Грачова, Е.Д. Соколова та інші.

Правова категорія в методологічному та теоретичному аспектах, на нашу думку, в певному сенсі утворює свого роду системоутворюючу логічну надбудову, за допомогою якої наукове пізнання проникає в сутність певного явища. Завданням вказаної роботи є дослідження необхідності методологічного визначення грошового обігу, як категорії фінансового права, та характеристика правових ознак вказаного поняття.

Тож, з метою аналізу та виокремлення найсуттєвіших ознак безпосереднього об'єкта даного дослідження, однак варто одразу обмовити, що діюче законодавство України поняття, об'єму, правових ознак, властивостей грошового обігу не містить, хоча сам термін в законодавстві вживається. Зокрема йдеться про абз. 7 ст. 1 Закону України «Про Національний банк України», де при розкритті терміну грошово-кредитної політики в якості дифінієнса використовується «комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту» (Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. // Урядовий кур'єр. – 1999. – 07, 01.07.99 р. – N 120-121.).

Звернувшись до надбань юридичної літератури, можна також зробити висновки про те, що, по-перше, в літературі відсутній, як термінологічний, і, по-друге, – змістовний підхід до вказаного наукового поняття. Проаналізуємо зміст основних найсуттєвіших ознак, що властиві грошовому обігу, які надаються в юридичній літературі. На думку, Є.О. Алісова грошовому обігу властиві наступні найсуттєвіші правові ознаки: 1) динамічність, 2) рух та переміщення певних цінностей (грошей); 3) функціональна ознака 4) організаційною ознакою; 5) юридична оформленість урегульованість його проявів, будови, складових елементів тощо (Алісов Є.О. Теоретичні проблеми правового регулювання грошового обігу в Україні. – Харків: Фоліо, 2004. – 228 с.).

Проаналізуємо вказані правові ознаки грошового обігу. Отож, щодо «динамічної» ознаки грошового обігу, варто відзначити певну умовність вказаної ознаки, оскільки «рух» і/або «переміщення» певних цінностей здійснюється достатньо умовно, що підтверджується наступними доводами. По-перше, загальновідомо, що найбільшою складовою частиною грошового обігу в сучасних розвинутих державах становить безготівкові розрахунки. При безготівкових же розрахунках або при здійсненні розрахунків електронними грошима будь-який рух чи переміщення цінностей по суті не відбувається, оскільки має місце лише списання з банківського рахунку власника суми грошових ко-

штів та її перерахування на банківський рахунок іншої особи.

По-друге, видається дещо сумнівним тезис про рух і переміщення «цінностей» в якості характерної ознаки грошового обігу. Скоріше мова повинна йти не про рух цінностей, а про обіг конкретних форм грошей, що врегульовані нормативно-правовими актами. Оскільки відомо, що цінність сучасних, навіть паперових грошей, майже зводиться до вартості паперу та фарби, у зв'язку з чим говорити про рух цінностей у формі паперу видається дещо невдалим.

По-третє, щодо функціональної ознаки грошового обігу через виконання грошима своїх функцій, варто відзначити, що сучасна навіть економічна література не надала остаточного висновку про те, які ж функції виконують гроші? Обґрунтованим, з іншої точки зору юридичної науки, буде вважатись визнання таких функцій грошей як: суспільно визнаний засіб платежу, засіб обігу та мірило вартості, що в тому числі, відповідає діючому законодавству України.

По-п'яте, важливою ознакою грошового обігу є його юридична оформленість, шляхом законодавчого врегулювання, в тому числі шляхом видання нормативно-правових актів НБУ.

Таким чином, можна зробити висновок про відсутність в діючому законодавстві та сучасній юридичній літературі чіткого підходу щодо визначення поняття грошового обігу і відокремлення його найсуттєвіших ознак.

З іншого боку з точки зору методології науки фінансового права, існує необхідність визнання грошового обігу як категорії фінансового права та його законодавчого закріплення в тому числі в Законі України «Про Національний банк України», у зв'язку із необхідністю: 1) чіткого законодавчого визначення об'єкта регулювання НБУ при здійсненні заходів в сфері регулювання грошового обігу; 2) збільшення ефективності впливу НБУ на сучасний обіг грошей; 3) визнання комплексного інституту грошового обігу.

Таким чином, під грошовим обігом, як категорією фінансового права, варто визнати врегульований нормативно-правовими актами, оборот емітованих Національним банком України або банками одиниць виміру вартості, які визнаються та регулюються

державою як засіб платежу та приймаються, як засіб платежу, іншими ніж емітент особами, і є абсолютним та безумовним зобов'язанням емітента, незалежно від форми вираження цього зобов'язання.